

Bazylikańskie Studia Historyczne, t. 2
Василіанські історичні дослідження, т. 2
The Basilian Historical Studies, vol. 2

**ПРОВІНЦІЯ ЧИНУ СВЯТОГО ВАСИЛІЯ ВЕЛИКОГО
У ПОЛЬЩІ**

**Дії комуністичних органів безпеки
проти греко-католицького духовенства
в Польщі (1944–1956)
(документи)**

зібрав та опрацював
Ігор Галагіда

Видавництво «ВАСИЛІАДА»

Варшава 2012

Bazylikańskie Studia Historyczne, t. 2
Василіанські історичні дослідження, т. 2
The Basilian Historical Studies, vol. 2

**PROWINCJA ZAKONU ŚWIĘTEGO BAZYLEGO WIELKIEGO
W POLSCE**

**Działania komunistycznych organów
bezpieczeństwa przeciwko duchowieństwu
greckokatolickiemu w Polsce (1944–1956)
(dokumenty)**

zebrał i opracował
Igor Hałagida

Wydawnictwo „BAZYLIADA”

Warszawa 2012

Spis treści

Słowo wstępne	15
Вступне слово	19
Foreword	23
I. Hałagida, <i>Działania komunistycznych organów bezpieczeństwa przeciwko duchowieństwu greckokatolickiemu w Polsce (1944–1956)</i>	27
Dokumenty	103
Nota edytorska	105
Nr 1. 1945 luty 27, Przemyśl – Pismo komendanta powiatowego Milicji Obywatelskiej w Przemyślu ppor. Franciszka Bielaka do Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Przemyślu w sprawie ks. Michała Huka	107
Nr 2. 1945 wrzesień 5, [?] – Notatka nieznanego z nazwiska szefa wywiadu 28. pułku piechoty w sprawie ks. Bazylego Czerwinczaka	109
Nr 3. 1945 październik 24, Wojtkowa – Pismo wójta gminy Wojtkowa Makarego Dachowa do Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Przemyślu w sprawie ks. Eugeniusza Modryckiego	111
Nr 4. 1946 sierpień 26, Rzeszów – Pismo funkcjonariuszy Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Rzeszowie do naczelnika Wydziału V Departamentu V Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego w sprawie wysiedlenia bp. Jozafata Kocyłowskiego	112
Nr 5. 1947 kwiecień 4, Warszawa – Pismo naczelnika samodzielnego Wydziału II Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego płk. Juliusza Burgina do wiceministra bezpieczeństwa publicznego płk. Romana Romkowskiego w sprawie kontaktów duchowieństwa greckokatolickiego w Polsce z duchowieństwem w Czechosłowacji	114
Nr 6. 1947 kwiecień 16, Przemyśl – Pismo referenta Referatu V Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Przemyślu Józefa Chtieja do Wojewódzkie-	

	go Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Rzeszowie w sprawie aresztowania duchowieństwa greckokatolickiego	124
Nr 7.	1947 kwiecień 19, [?] – Meldunek zastępcy dowódcy ds. polityczno-wychowawczych Wojsk Bezpieczeństwa Wewnętrznego województwa krakowskiego por. Bochenka do Zarządu Polityczno-Wychowawczego Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego w sprawie o. Adama Abrahamowicza	127
Nr 8.	1947 kwiecień 24, Rzeszów – Pismo funkcjonariuszy Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Rzeszowie w sprawie duchownych greckokatolickich aresztowanych w Przemyśle	129
Nr 9.	1947 [kwiecień?], Warszawa – Anonimowa notatka sporządzona na podstawie materiałów otrzymanych z Czechosłowacji dotycząca Kościoła greckokatolickiego	130
Nr 10.	1947 czerwiec 7, Rzeszów – Telefonogram kpt. Jana Michalciszyna z Grupy Operacyjnej „Wisła” do naczelnika Samodzielnego Wydziału II Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego mjr. Wacława Komara w sprawie ks. Andrzeja Hozy	135
Nr 11.	1947 czerwiec 17, Warszawa – Wyciąg z raportu kierownika grupy śledczej Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego przy sztabie Grupy Operacyjnej „Wisła” w sprawie zeznań ks. Andrzeja Hozy	137
Nr 12.	1947 lipiec 17, Rzeszów – Telefonogram zastępcy dowódcy Grupy Operacyjnej „Wisła” płk. Grzegorza Korczyńskiego do dyrektora Gabinetu Ministra Bezpieczeństwa Publicznego dotyczący ss. józefitek z Cebłowa	139
Nr 13.	1947 lipiec 31, Rzeszów – Pismo funkcjonariuszy Wydziału V Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Rzeszowie do naczelnika Wydziału V Departamentu V Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego w sprawie duchownych greckokatolickich	141
Nr 14.	1947 sierpień 18, Szczecin – Pismo Urzędu Wojewódzkiego w Szczecinie do Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Szczecinie w sprawie duchownych greckokatolickich	143
Nr 15.	1947 wrzesień 4, Lublin – Wyciąg z doniesienia agenta celnego ps. „Zbyszek” w sprawie ks. Andrzeja Hozy	144
Nr 16.	1947 październik 4, Warszawa – Pismo naczelnika Wydziału V Departamentu V Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego mjr. Franciszka Piątkowskiego do zastępcy szefa i naczelnika Wydziału V Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Szczecinie w sprawie duchowieństwa greckokatolickiego	146

Nr 17.	1947 październik 16, Warszawa – Wyciąg z raportu okresowego naczelnika Wydziału V Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Szczecinie z 25 września 1947 r.	148
Nr 18.	1947 listopad 7, Warszawa – Pismo naczelnika Wydziału V Departamentu V Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego mjr. Franciszka Piątkowskiego do naczelnika Wydziału V i kierownika Sekcji 5 Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Poznaniu w sprawie duchowieństwa greckokatolickiego	150
Nr 19.	1948 styczeń 10, Warszawa – Doniesienie informatora ps. „Zet” dotyczące o. Pawła Puszkarskiego	151
Nr 20.	1948 styczeń 27, Warszawa – Agenturalne doniesienie informatorki ps. „Czarana”	152
Nr 21.	1948 kwiecień 21, Warszawa – Pismo dyrektora Departamentu III Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego ppłk. Jana Tataja do dyrektora Departamentu II Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego oo. bazylianów z Warszawy	154
Nr 22.	1948 wrzesień 29, Warszawa – Pismo dyrektora Departamentu VII Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego gen. Wacława Komara do dyrektora Departamentu V Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego ppłk Julii Brystygier w sprawie duchownych greckokatolickich	157
Nr 23.	1948 październik 8, Warszawa – Notatka służbowa dyrektora Departamentu III Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego ppłk. Jana Tataja w sprawie ks. Stefana Hraba	159
Nr 24.	1948 październik 13, Warszawa – Pismo dyrektora Departamentu VII Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego gen. Wacława Komara do dyrektora Departamentu V Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego ppłk Julii Brystygier w sprawie sierocińca prowadzonego przez ss. służebnice w Przemysłu	161
Nr 25.	1948 grudzień 3, Warszawa – Postanowienie kierownika Sekcji I Wydziału V Departamentu V Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego Karola Soplaka o wszczęciu agenturalnego rozpracowania krypt. „A-O”	163
Nr 26.	1949 styczeń 28, Warszawa – Plan agenturalnego rozpracowania krypt. „A-O”	165
Nr 27.	1949 luty 25, Rzeszów – Pismo naczelnika Wydziału V Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Rzeszowie ppor. Franciszka Krawczyka do naczelnika Wydziału V Departamentu V Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego kpt. Józefa Dziemidoka w sprawie ukraińskiego sierocińca prowadzonego przez ss. służebnice w Przemysłu	173

Nr 28.	1949 maj 6, Człuchów – Raport specjalny Referatu III Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Człuchowie dotyczący aresztowania ks. Piotra Maziara	175
Nr 29.	1949 lipiec 6, Warszawa – Plan śledztwa w sprawie zakonnic greckokatolickich przetrzymywanych w więzieniu w Sosnowcu opracowany przez naczelnika Wydziału I Departamentu III Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego mjr. Bronisława Wróblewskiego	176
Nr 30.	1949, Warszawa – Anonimowa charakterystyka o. Pawła Puskarskiego	178
Nr 31.	1949 październik 6, Katowice – Anonimowa notatka służbowa dotycząca zwolnienia z więzienia w Sosnowcu greckokatolickich siostr zakonnych	180
Nr 32.	1949 październik 10, Warszawa – Postanowienie szefa Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego na miasto stołeczne Warszawę o wydaleniu ks. Piotra Maziara poza granice państwa	181
Nr 33.	1949 listopad 15, Gdańsk – Pismo naczelnika Wydziału V Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Gdańsku kpt. Stanisława Supruniuka i kierownika Sekcji 5 tego wydziału Józefa Michalskiego do Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Malborku w sprawie ks. Bazylego Hrynyka	183
Nr 34.	1950 czerwiec 21, [Kętrzyn?] – Odpis agenturalnego doniesienia informatora ps. „Paweł” dotyczącego ks. Jerzego Męcińskiego	185
Nr 35.	1950 czerwiec 22, Opole – Odpis agenturalnego doniesienia informatora ps. „Edward”	187
Nr 36.	1950 sierpień 11, Warszawa – Postanowienie o założeniu rozpracowania krypt. „Zakon”	193
Nr 37.	1951 styczeń 18, Warszawa – Agenturalne doniesienie informatora ps. „Renault”	200
Nr 38.	1951 luty 1, Warszawa – Pismo dyrektora Departamentu III Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego płk. Józefa Czaplickiego do dyrektora Departamentu V Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego dotyczące rozpracowania ks. Włodzimierza Hajdukiewicza	201
Nr 39.	1951 luty 28, Rzeszów – Pismo naczelnika Wydziału III Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Rzeszowie kpt. Włodzimierza Owsiejczyka do naczelnika Wydziału II Departamentu III Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego mjr. Bronisława Wróblewskiego z informacją o prowadzonych rozpracowaniach	203
Nr 40.	1951 marzec 5, Warszawa – Notatka informacyjna dotycząca prac dokonanych w obiektywnym rozpracowaniu krypt. „K-U” za miesiąc luty	209
Nr 41.	1951 marzec 9, Warszawa – Pismo dyrektora Departamentu V Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego ppłk Julii Brystygier do dyrektora Departamen-	

	tu VII Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego plk. Józefa Czaplickiego w sprawie broszury wydanej w Czechosłowacji	212
Nr 42.	1951 marzec, Warszawa – Plan pracy Sekcji 1 Wydziału V Departamentu V Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego na miesiąc kwiecień	213
Nr 43.	1951 marzec 20, Warszawa – Wniosek o przekazanie rozpracowania krypt. „Zakon” z Departamentu III Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego do Departamentu V Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego	216
Nr 44.	1951 marzec 22, Warszawa – Pismo referenta Sekcji 1 Wydziału V Departamentu V Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego Janusza Roszkowskiego do naczelników wydziałów V wojewódzkich urzędów bezpieczeństwa publicznego w sprawie duchowieństwa greckokatolickiego	224
Nr 45.	1951 marzec 29, Warszawa – Raport funkcjonariuszy Wydziału II Departamentu III Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego o zgodę na wprowadzenie do rozpracowania krypt. „Zakon” informatora ps. „Michał”	226
Nr 46.	1951 marzec 30, Warszawa – Notatka informacyjna mł. chor. Jana Kawali dotycząca rozpracowania krypt. „K-U”	227
Nr 47.	1951 kwiecień 10, Warszawa – Załącznik do raportu referenta Sekcji 1 Wydziału V Departamentu V Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego Janusza Roszkowskiego dotyczący ks. Eustachego Charchalisa	229
Nr 48.	1951 kwiecień 17, Warszawa – Informacja dotycząca rozpracowania krypt. „A-O”	231
Nr 49.	1951 kwiecień 20, Warszawa – Wstępny plan przedsięwzięć do sprawy operacyjnej krypt. „A-O”	240
Nr 50.	1951 kwiecień 28, Warszawa – Notatka służbowa referenta Sekcji 1 Wydziału V Departamentu V Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego Janusza Roszkowskiego w sprawie s. Tadeusza Rudko	242
Nr 51.	1951 kwiecień 30, Warszawa – Plan pracy referenta Sekcji 1 Wydziału V Departamentu V Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego Janusza Roszkowskiego na miesiąc maj	244
Nr 52.	1951 maj 4, Warszawa – Notatka informacyjna chor. Jana Kawali dotycząca prac dokonanych w obiektywnym rozpracowaniu krypt. „K-U” za miesiąc kwiecień	247
Nr 53.	1951 maj [po 20?], Warszawa – Sprawozdanie referenta Sekcji 1 Wydziału V Departamentu V Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego Janusza Roszkowskiego z wykonanych działań za miesiąc kwiecień	249
Nr 54.	1951 czerwiec 2, Warszawa – Sprawozdanie referenta Sekcji 1 Wydziału V Departamentu V Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego Janusza Roszkowskiego z wykonanych działań za miesiąc maj	251

Nr 55.	1951 lipiec 2, Warszawa – Sprawozdanie referenta Sekcji 1 Wydziału V Departamentu V Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego Janusza Roszkowskiego z wykonanych działań za miesiąc czerwiec	256
Nr 56.	1951 lipiec 4, Warszawa – Raport referenta Sekcji 1 Wydziału V Departamentu V Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego Janusza Roszkowskiego w sprawie informatorki ps. „Warka”	260
Nr 57.	1952 lipiec 10, Warszawa – Pismo dyrektora Departamentu V Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego płk Julii Brystygier do dyrektora Departamentu Śledczego Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego płk. Józefa Różańskiego w sprawie przesłuchania bp. Czesława Kaczmarka	262
Nr 58.	1951 lipiec 12, Warszawa – Pismo naczelnika Wydziału V Departamentu V Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego kpt. Józefa Dziemidoka do naczelnika Wydziału V Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Koszalinie kpt. Kazimierza Kunickiego w sprawie informatora ps. „Janek”	264
Nr 59.	1951 lipiec 13, Warszawa – Pismo dyrektora Departamentu V Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego płk Julii Brystygier do wiceministra bezpieczeństwa publicznego gen. Mieczysława Mietkowskiego w sprawie uzyskania informacji o duchowieństwie greckokatolickim z Czechosłowacji	266
Nr 60.	1951 lipiec 24, Wrocław – Postanowienie referenta Sekcji 5 Wydziału V Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego we Wrocławiu Jana Krochmalczyka o założeniu rozpracowania krypt. „Wichrzyciele”	268
Nr 61.	1951 sierpień 6, Wrocław – Plan operacyjnych przedsięwzięć do rozpracowania krypt. „Wichrzyciele”	274
Nr 62.	1951 sierpień 22, Olsztyn – Notatka służbowa kierownika Sekcji 2 Wydziału III Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Olsztynie ppor. Henryka Justyńskiego dotycząca ks. Jerzego Męcińskiego	280
Nr 63.	1951 październik, Wrocław – Raport funkcjonariuszy Wydziału V Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego we Wrocławiu z przebiegu rozpracowania krypt. „Wichrzyciele”	284
Nr 64.	1951 listopad 22, Warszawa – Agenturalne doniesienie informatora ps. „Buk” dotyczące Kościoła greckokatolickiego	287
Nr 65.	1951 grudzień 10, Wrocław – Raport funkcjonariuszy Wydziału V Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego we Wrocławiu w sprawie rozpracowania krypt. „Wichrzyciele”	292
Nr 66.	1951 grudzień 21, Warszawa – Raport referenta Sekcji 1 Wydziału V Departamentu V Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego Janusza Roszkowskiego do naczelnika Wydziału V Departamentu V Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego w sprawie przejścia informatora ps. „Prawy”	295

Nr 67.	1952 styczeń 18, Warszawa – Wniosek kpt. Wacława Lokajczyka z Wydziału II Departamentu III Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego o przekazanie rozpracowania krypt. „K-U” do Departamentu V Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego	296
Nr 68.	1952 maj 14, Warszawa – Wyciąg z doniesienia informatora ps. „Heniek” dotyczącego o. Pawła Puskarskiego	299
Nr 69.	1952 maj 17, Warszawa – Notatka służbowa referenta Sekcji I Wydziału V Departamentu V Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego Janusza Roszkowskiego dotycząca klasztoru oo. bazylianów w Warszawie	302
Nr 70.	1952 sierpień 7, Warszawa – Anonimowa notatka dotycząca m.in. informatora ps. „Wacek”	303
Nr 71.	1952 listopad 21, Warszawa – Wnioski dotyczące rozpracowania ks. Andrzeja Żłupki	304
Nr 72.	1952 grudzień 11, Warszawa – Pismo zastępcy naczelnika Wydziału V Departamentu V Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego mjr. Stanisława Morawskiego do naczelnika Wydziału V Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Koszalinie w sprawie informatora ps. „Janek”	305
Nr 73.	1953 styczeń 4, Warszawa – Notatka referenta Wydziału II Departamentu III Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego ppor. Jana Kawali w sprawie duchownych greckokatolickich	307
Nr 74.	1953 marzec, Wrocław – Meldunek funkcjonariuszy Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego we Wrocławiu do naczelnika Wydziału I Departamentu XI Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego w sprawie rozpracowania krypt. „Wichrzyciele”	308
Nr 75.	1953 marzec 14, Warszawa – Pismo wicedyrektora Departamentu III Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego ppłk. Mikołaja Krupskiego do naczelnika Wydziału III Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Olsztynie w sprawie ks. Józefa Przepiórskiego	313
Nr 76.	1953 marzec 25, Wrocław – Meldunek specjalny funkcjonariuszy Wydziału XI Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego we Wrocławiu do naczelnika Wydziału I Departamentu XI Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego w sprawie ks. Jana Polańskiego	315
Nr 77.	1953 kwiecień 17, Koszalin – Pismo kierownika Sekcji 5 Wydziału V Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Koszalinie W. Lipińskiego do naczelnika Wydziału I Departamentu XI Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego w sprawie informatora ps. „Janek”	318
Nr 78.	1953 kwiecień 29, Warszawa – Pismo naczelnika Wydziału II Departamentu XI Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego kpt. Kazimierza Olecha do	

	naczelnika Wydziału XI Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Lublinie w sprawie ss. służebnic z Chełma	320
Nr 79.	1953 maj, Wrocław – Pismo funkcjonariuszy Wydziału XI Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego we Wrocławiu do naczelnika Wydziału I Departamentu XI Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego w sprawie rozpracowania krypt. „Wichrzyciele”	322
Nr 80.	1953 maj 29, Warszawa – Pismo zastępcy naczelnika Wydziału I Departamentu XI Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego kpt. Eugeniusza Błaszczaka do naczelnika Wydziału XI Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego we Wrocławiu w sprawie informatora ps. „Arbor”	327
Nr 81.	1953 czerwiec 15, Warszawa – Pismo naczelnika Wydziału I Departamentu XI Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego mjr. Stanisława Morawskiego do naczelnika Wydziału XI Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego we Wrocławiu w sprawie ks. Jarosława Hrebeniaka	328
Nr 82.	1953 lipiec 1, Warszawa – Anonimowa notatka dotycząca rozpracowania krypt. „A-O”	330
Nr 83.	1953 listopad 2, Lublin – Anonimowa informacja dotycząca ss. służebnic z Chełma	333
Nr 84.	1953 grudzień 9, Warszawa – Anonimowa notatka dotycząca duchownych greckokatolickich	336
Nr 85.	1954 czerwiec 22, Lublin – Pismo ppor. Wacława Tomy z Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Lublinie do naczelnika Wydziału ds. Funkcjonariuszy w sprawie ss. służebnic z Chełma	338
Nr 86.	1954 październik 19, Wrocław – Raport funkcjonariuszy Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego we Wrocławiu o zatwierdzenie werbunku informatora ps. „Las”	340
Nr 87.	1955 maj 4, Warszawa – Pismo naczelnika Wydziału I Departamentu VI Komitetu do spraw Bezpieczeństwa Publicznego kpt. Eugeniusza Błaszczaka do naczelnika Wydziału V Departamentu II Komitetu do spraw Bezpieczeństwa Publicznego w sprawie duchownych greckokatolickich	346
Nr 88.	1955 maj 26, Warszawa – Niezatwierdzone przez przełożonych postanowienie referenta Sekcji 2 Wydziału I Departamentu VI Komitetu do spraw Bezpieczeństwa Publicznego ppor. Tadeusza Pilawskiego o założeniu sprawy agenturalno-poszukiwawczej dotyczącej ks. Romana Baczy	347
Nr 89.	1955 lipiec 21, Szprotawa – Postanowienie o założeniu sprawy ewidencyjno-obszerności krypt. „Alpa” na ks. Włodzimierza Hajdukiewicza	348
Nr 90.	1955 lipiec 28, Wrocław – Charakterystyka informatora ps. „Las”	350

Nr 91.	1956 maj 12, Rzeszów – Raport kpt. Henryka Lecińskiego z Wojewódzkiego Urzędu do spraw Bezpieczeństwa Publicznego w Rzeszowie w sprawie ks. Sylwestra Krupy	352
Nr 92.	1956 maj 20, Warszawa – Postanowienie o złożeniu materiałów rozpracowania krypt. „Zakon” do archiwum	355
Nr 93.	1956 sierpień 8, Brzeg – Notatka służbowa funkcjonariuszy Wojewódzkiego Urzędu do spraw Bezpieczeństwa Publicznego w Opolu dotycząca sprawy krypt. „Palermo” założonej na ks. Piotra Maziara	357
Nr 94.	1956 październik 6, Wrocław – Charakterystyka informatora ps. „Las”	359
Wykaz skrótów		361
Indeks nazwisk		363
Indeks miejscowości		379

Słowo wstępne

Pierwszy tom „Bazylikańskich Studiów Historycznych” spotkał się z pozytywnym przyjęciem czytelników oraz badaczy zajmujących się problematyką religijną w czasach komunistycznych. Wielu z nich podkreśliło to, na czym nam szczególnie zależy – otwarte podejście do najbardziej nawet drażliwych tematów oraz połączenie obszernego wstępu (mającego walor monografii) z wyczerpującym wyborem dokumentów. Drugi tom naszego pisma, przedstawiający działania komunistycznego aparatu represji wobec duchowieństwa greckokatolickiego w Polsce w pierwszym powojennym dziesięcioleciu, powstał według tego samego schematu.

Lata stalinizmu to okres szczególnie dramatyczny dla grekokatolików w PRL. To wówczas – w wyniku dwu deportacji duchowieństwa i wiernych (na Ukrainę sowiecką w latach 1944–1946 oraz na ziemię zachodnie i północne Polski w ramach akcji „Wisła” w 1947 r.) – dokonała się faktyczna likwidacja struktur Kościoła greckokatolickiego. Temu procesowi nie towarzyszył żaden, nawet formalny, akt prawny. Po prostu stwierdzono, że „problem” został ostatecznie rozwiązany poprzez przesiedlenia wiernych oraz zakaz działalności duszpasterskiej. Ówczesne polskie władze uznały, że nie ma potrzeby sięgać po takie środki, jakie zastosowano w Czechosłowacji czy Rumunii, gdzie – wzorem niekanonicznego tzw. Soboru Lwowskiego z marca 1946 r. – miejscowych katolików obrządku wschodniego „przyłączono” do lokalnych Kościołów prawosławnych.

Dzieje Kościoła greckokatolickiego w Polsce pokazują trwałość przesłania Jezusa Chrystusa, które zostawił swoim uczniom i wyznawcom: „Gdzie dwóch albo trzech gromadzi się w Moje imię, tam jestem pośród nich” (Mt 18,20). Podczas ciemnej nocy stalinizmu w Polsce hierarchów greckokatolickich nie było, a pracę na rzecz wiernych podjęło kilkunastu księży. Mimo to Kościół, jako wspólnota wiernych, przetrwał. Wyjątkowym świadectwem owej siły są specyficzne źródła – dokumenty komunistycznego aparatu bezpieczeństwa. Pokazują one bezwzględność władz komunistycznych w walce z Kościołem greckokatolickim, ale równocześnie dowodzą niezłomności jego wyznawców.

Mimo skrajnie niesprzyjających warunków po 1947 r. greckokatoliccy wierni sami organizowali życie religijne, a pozostający na wolności i odważni kapłani niesli im posługę. W tym samym czasie funkcjonariusze komunistycznego aparatu bezpieczeństwa stale inwigilowali pozostałych w Polsce księży, zakonników i zakonnice (w sumie około 240 osób). Używali wszelkich dostępnych metod, by ich złamać i zmusić do zaprzestania działalności duszpasterskiej. Dwudziestu dwóch kapłanów przeszło przez uwięzienie i tortury w tzw. podobozie ukraińskim Centralnego Obozu Pracy w Jaworznie – oficjalnie stworzonym w celu wyjawienia członków ukraińskiego podziemia zbrojnego, w istocie jednak służącym jako dodatkowy środek totalnego zastraszenia deportowanej ludności ukraińskiej i pozbawienia jej elit. Kilku innych zostało skazanych, wyrokami stalinowskich sądów, na kary długoletniego więzienia. Oprócz tego władze za wszelką cenę starały się udowodnić tezę o powszechnej kolaboracji duchowieństwa greckokatolickiego z III Rzeszą i współpracy z ukraińskim podziemiem. Tego rodzaju konstatacje nie znajdują potwierdzenia w źródłach.

Publikowane materiały pozwalają zweryfikować również inne opinie głoszone przez osoby często nieprzychylnie naszej wspólnocie – o rzekomo rozpowszechnionej współpracy duchowieństwa greckokatolickiego z komunistycznym aparatem bezpieczeństwa. Analiza tego zagadnienia, dokonana przez redaktora tomu w tekście poprzedzającym część źródłową, nie pozostawia żadnej wątpliwości: takie wypadki były nieliczne, krótkotrwałe, najczęściej wymuszone bądź brutalnym śledztwem, bądź groźbami dalszych represji nie tylko wobec osób duchownych, ale też ich bliskich. Znacznie więcej jest natomiast przykładów pokazujących ogromny hart ducha i wierność głoszonym zasadom. Owa niezłomność charakteryzowała zresztą nie tylko duchowieństwo, ale sporą część wiernych.

Niemal wszystkie z publikowanych tu 94 dokumentów wytworzone zostały przez funkcjonariuszy komunistycznego aparatu bezpieczeństwa. Autorami jedynie kilku z nich byli bądź funkcjonariusze innych służb (na przykład Milicji Obywatelskiej), bądź też urzędnicy administracji cywilnej różnego szczebla. Dokumenty te umieszczono w zbiorze jako przykłady ilustrujące ówczesną politykę władz. Ich adresatami były zresztą powiatowe i wojewódzkie pionierzy bezpieki. Informacje zawarte w upublicznianych materiałach odzwierciedlają wiedzę ich wytwórców, jednak nie zawsze muszą być tożsame ze stanem faktycznym. Niejednokrotnie stanowią raczej projekcję ich wyobrażeń.

Zgodnie z założeniami naszego pisma niczego nie staramy się ukryć czy też przemilczeć. Poprzez lekturę opublikowanych dokumentów oraz obszernego

wstępu redaktora tomu czytelnik uzyskuje możliwość wyrobienia sobie własnego poglądu o poszczególnych osobach czy zdarzeniach. Nikogo nie osądzamy ani nie potępiamy. Nie oznacza to jednak przyjęcia postawy indyferentyzmu moralnego i etycznego. Wzorem do naśladowania są ci spośród kapłanów i świeckich, którzy pomimo represji nie dali się złamać. Dzięki ich męstwu nasz Kościół przetrwał dziesięć lat stalinizmu, a następnie – po niemal czterdziestu kolejnych latach – odrodził się do pełnego życia instytucjonalnego.

Redakcja

Foreword

The first volume of 'The Basilian Historical Studies' has been well received by readers and researchers studying religious issues in the times of communism. Many of them paid special attention to the open attitude towards even the most controversial topics – what has been very important to us – as well as the combination of a comprehensive introduction (having the features of a monographic study) and a wide selection of documents. The second volume of our periodical follows the same pattern. It shows actions of the Polish communist apparatus of repression against the Greek-Catholic clergy in the first decade after the second world war.

The years of Stalinism were especially difficult for the Greek-Catholics in the People's Republic of Poland. At that time the structure of the Greek-Catholic Church in Poland was effectively liquidated due to two deportations of clergy and the believers – first to Soviet Ukraine in 1944–1946 and then to Polish northern and western territories during the Vistula Operation in 1947.

The process of liquidation wasn't based on any, even formal, legal act. It was just stated that the problem had been solved by the displacement of the believers and a ban on pastoral activity. The Polish authorities had decided that there was no need to take similar measures as had been implemented in Czechoslovakia and Romania. There, following the example of the non-canonical, so called Council of Lviv, which was organized by Soviets in March 1946, Eastern-Rite Catholics in both countries had been incorporated into the local Orthodox Churches.

The history of the Greek-Catholic Church in Poland shows the sustainability of Jesus Christ's message he left to his disciples and believers: 'Where two or three are gathered in My name, there I am among them' (Matt. 18:20). During the dark night of Stalinism in Poland, although there was no Greek-Catholic hierarchy, the pastoral work was continued by several priests and due to their sacrifices the Church as a community of believers has survived. The documents of the communist apparatus are striking evidence of that will to survive. They show both the

ruthlessness of the communist authorities in their fight against the Greek-Catholic Church and the steadfastness of its believers.

Despite the extremely difficult conditions after 1947, the Greek-Catholic believers organized their religious life on their own. At that time the officers of the communist apparatus constantly kept under surveillance the priests, monks and nuns (total number: 240 people) that had stayed in Poland. They used all available means to break them down and force them to stop their pastoral activity. Twenty-two priests were imprisoned and tortured in a Ukrainian sub-camp of a so called Central Labour Camp in Jaworzno. It was officially created to disclose members of the Ukrainian underground. In fact, it was used as an additional tool of intimidation for deported Ukrainians and to deprive them of their elites. Some of those priests were sentenced to a long imprisonment by Stalinist courts. Apart from that, authorities tried to prove the thesis of collaboration of Greek-Catholic Ukrainian priests with the Third Reich and the Ukrainian underground at all costs. Such claims haven't been confirmed by sources.

Materials that are being published here can also be used to verify claims of alleged cooperation of the Greek-Catholic clergy with the communist security apparatus, and which is being spread by people unfriendly towards our community. The analysis of this problem has been carried out by the editor in the introductory part of this volume. It shows with no doubt that there were only a few such cases of collaboration, which didn't usually last long. The clergy were often forced to cooperate with the authorities because of the brutality of the interrogation or by threats against them and their families. There are much more cases showing great bravery and the will to hold on to principles. Such steadfastness was characteristic not only for the clergy, but also for a great part of the believers.

Almost all of 94 documents published here were created by the officers of the communist security apparatus. Only a few of them were created by officers of other state services (e.g. Citizens' Militia) or civil administration servants of various levels. Those documents have been included to illustrate the government policy at that time. They were aimed at the district and provincial security offices and information included in the presented material reflects more the knowledge of those who created the documents, than the reality. It is very often just the reflection of imagination of the authors of the documents, which is not necessarily linked with the facts.

According to the rules of our periodical we try not to hide or conceal anything. The readers can work out their own opinion about particular people or

events by reading documents and the introduction. We do not judge or blame anybody. Although this doesn't mean that we adopt the attitude of moral and ethical indifferentism. We rather follow the example of those of the clergy and the believers who hadn't been broken down despite repressions. It is due to their bravery that our Church survived ten years of Stalinism, and then, after almost forty years, returned to his full institutional life.

Editorial Board